

SIGNATARAS JUSTINAS STAUGAITIS APIE VASARIO 16-OSIOS AKTĄ IR LIETUVOS TARYBOS SANTYKIUS SU VOKIETIJA

DR. AUDRONĖ VEILENTIENĖ

2017 m. kovo 29 d. Vytauto Didžiojo universiteto prof. Liudo Mažylio Vokietijos archyve rasti 1918 m. Vasario 16-osios akto egzemplioriai lietuvių ir vokiečių kalbomis užminė ne vieną klausimą Lietuvos istorikams: 1) kiek iš viso buvo aktų egzempliorių; 2) kada Vokietija gavo šiuos akto variantus; 3) kas Vokietijos valdžiai juos perdavė; 4) kas rašė rastąjį Nepriklausomybės Aktą; 5) kur yra mašinėle spausdintas variantas, kuris buvo publikuotas tarpukario Lietuvos spaudoje? Tema¹, kuri istorikams atrode ištyrinėta ir neįdomi, pasitinkant Lietuvos valstybės atkūrimo 100-metį, vėl tapo aktuali visuomenei ir žiniasklaidai. Atsiradęs naujas šaltinis atskleidė buvusių tyrimų spragas ir parodė, kiek dar daug yra nežinomųjų.

Šiame numeryje publikuojama Vasario 16-osios akto signataro, Lietuvos Valstybės Tarybos vicepirmininko, kunigo (vėliau – vyskupo) Justino Staugaičio kalba, pasakyta 1919 m. sausio 16 d. Kaune vykusioje 2-ojoje konferencijoje, padeda atsakyti į kai kuriuos pirmiau keltus

¹ Skučaitė, Virginija. Vasario 16-osios akto paieška: sukurta daug legendų. Prieiga per internetą: <http://kauno.diena.lt/naujienos/lietuva/salies-pulsas/vasario-16-osios-akto-paieska-sukurta-daug-legendu-805017>. Publikuota 2017-03-31; Vasario 16-osios akto detektyvas: 10 klausimų-atsakymų. Parengė Aldanas Praleika. Prieiga per internetą: <http://lzinios.lt/lzinios/Istorija/vasario-16-osios-akto-detektyvas-10-klausimu-atsakymu/241353>. Publikuota 2017-03-30; Pumprickaitė, Nemira. L. Mažylis: atrastas Vasario 16-osios aktas rašytas J. Šaulio ranka. Prieiga per internetą: <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/l-mazylis-atrastas-vasario-16-osios-aktas-rasytas-j-saulio-ranka.d?id=74236402>. Publikuota 2017-04-02; Baranauskas, Tomas. Vasario 16-osios akto originalai: ar atrasti Vokietijai skirti egzemplioriai? Prieiga per internetą: <http://alkas.lt/2017/04/01/t-baranauskas-vasario-16-osios-akto-originalai-ar-atrasti-vokietijai-skirti-egzemplioriai/>. Publikuota 2017-04-01.

klausimus. Ši kalba – tai Valstybės Tarybos pusantrų metų veiklos ataskaita, todėl yra patikimesnė už atsiminimus, rašytus praėjus nemažai laiko nuo aprašomų įvykių, kai daug detalių jau būna išsityrusios iš atminties.

Kalboje J. Staugaitis atskleidė Tarybos veiklos sąlygas ir vyravusias nuotaikas. Jis teigė, kad Taryba neturėjo „nei žodžio, nei spaudos, nei susisiektimo laisvės“. Taryba negalėjo skelbti visko apie savo darbus, nes buvo įvesta griežta vokiečių cenzūra, Tarybos nariai negalėjo išvykti į užsienį, net į Vilnių atvažiuoti jiems reikėjo gauti leidimus iš okupacinės vokiečių valdžios. Taip pat Taryba neturėjo ir pinigų, „nors lenkams iš krašto pajamų vokiečiai duodavo milijonais“. Tarybos nariams net kildavo mintis išsiskirstyti, tačiau greitai tokios mintys buvo nuvejamos šalin, nes, anot J. Staugaičio, „išsiskirstyti – būtų nusidėti Tėvynei“.

Kalboje pateikiama informacija ir apie Lietuvos nepriklausomybės paskelbimą, aptariamą Vokietijos siekiai Lietuvos atžvilgiu, smulkiai aprašomas 1917 m. gruodžio 11 d. Tarybos priimtas nutarimas ir derybos su Vokietijos atstovais dėl kiekvieno šio dokumento žodžio. J. Staugaitis aiškino, kad Taryba nesudarė konvencijų su Vokietija, tik pripažino patį principą. Pasirašydama šį nutarimą Taryba norėjo išeiti į tarptautinės politikos areną ir tikėjosi, kad Vokietija leis viešai paskelbti Lietuvos nepriklausomybę, tačiau Vokietijos atstovai atsakydavo, kad dar neatėjo laikas. Lietuvos klausimas vėl iškilo Sovietų Rusijos ir Vokietijos bei jos sąjungininkių derybose Breste. J. Staugaitis pateikia įdomios informacijos apie Vokietijos prašymu pakartotus 1917 m. gruodžio 11 d. akto variantus, skirtus Rusijai ir Vokietijai, jų tekstai skyrėsi nuo pirmojo nutarimo teksto. Pasirodo, vokiečiai neparodė Sovietų Rusijai skirto akto varianto. J. Staugaitis aiškino, kad labiausiai santykiams su Berlynu trukdė vietos okupacinė vokiečių valdžia, nenorinti atsisakyti savo privilegijų išnaudoti okupuotą kraštą, tačiau Tarybos nariams vis dėlto pavyko susisiekti su Vokietijos Reichstago atstovais. J. Staugaitis neatskleidė, kaip tai pavyko padaryti, tačiau šį faktą paaiškina kitų signatarų atsiminimai.

Bresto taikos sutartis turėjo būti patvirtinta Vokietijos Reichstage, tačiau jo atstovai sutiko patvirtinti sutartį, prieš tai pripažindami Lietuvos nepriklausomybę. Tuomet į Berlyną buvo leista išvykti Lietuvos Valstybės Tarybos delegacijai, kuri kovo 23 d. Vokietijos kancleriui įteikė vasario 16-osios aktą. Tai patvirtina ir Petro Klimo atsiminimai, kuriuose jis rašė, kad kovo 20 d. Taryba visų narių parašais įgaliavo delegaciją – kun. Justiną Staugaitį, Jurgį Šaulį ir Joną Vileišį „notifikuoti vasario 16 d. pareiškimą vokiečių vyriausybei Berlyne ir išrūpinti Lietuvos valstybės nepriklausomybės pripažinimą, numatant būsimų santykių sutvarkymą su Vokietija gruodžio 11 d. apmatais. Delegacija savo misiją atliko Berlyne kovo 23 d. Tos pačios dienos data kaizeris Wilhelmas su kanclerio Hertlingo kontrasignacija išdavė pripažinimo aktą, kuriame, žinoma, figūravo ir gruodžio 11 d. numatytos konvencijos.“² J. Staugaičio kalboje ir P. Klimo atsiminimuose aprašytos detalės paaiškina prof. L. Mažylio rasto Vasario 16-osios akto buvimą vienoje byloje šalia 1917 m. gruodžio 11 d. akto ir kovo mėnesio dokumentų ir atskleidžia jo įteikimo Vokietijai datą – 1918 m. kovo 23 d. J. Staugaitis rašė, kad po šio delegacijos vizito Lietuvos Tarybos nariams vėl buvo uždrausta vykti į Berlyną iki rudens, kol pasikeitė Ministrų kabinetas. Tik tada Lietuvai leista sudaryti pirmąją Vyriausybę.

J. Staugaitis daug dėmesio skyrė Tarybos laviravimui siekiant apėiti Vokietijos okupacinės valdžios spendžiamas pinkles. Ypač smulkmeniškai aprašoma Uracho kvietimo tapti Lietuvos karaliumi istorija, pateikiamos sąlygos, kurios buvo iškeltos būsimam Lietuvos karaliui. Taip pat kalboje nušviečiama Tarybos užsienio politika.

Tikimės, kad Tarybos vicepirmininko J. Staugaičio kalba prisidės prie nuodugnesnių Lietuvos Valstybės Tarybos veiklos tyrimų ir padės atsakyti nors į dalį klausimų, kilusių atradus Vasario 16-osios akto originalus. Dėkojame Kauno technologijos universiteto veteranų klubo „Emeritus“ narei doc. Laimai Paprečkenei, kompiuteriu surinkusiai šio istorijos šaltinio tekstą.

² Klimas, Petras. *Iš mano atsiminimų*. Vilnius, 1990, p. 120.